

معرفی و نقد دانشنامه ناشنویان (دانا)

■ فرناز محمدی^۱

مسئول مرجع مجازی سازمان اسناد و کتابخانه ملی ج.ا. ایران

■ دانشنامه ناشنویان (دانا) / جمعی از نویسندگان. تهران: مؤسسه فرهنگی هنری فرجام جام جم، ۱۳۸۱. ۳ جلد، قیمت: ۵۰۰۰۰۰۰ ریال. شابک دوره: ۹۷۷-۹۶۴-۹۴۷۴۳-۴-۲

کتاب‌های مرجع منابع ارزشمندی هستند که شاید دانشنامه‌ها را بتوان از سودمندترین آنها دانست؛ چرا

که در حقیقت این منابع ابزاری برای پاسخگویی سریع به پرسش‌ها و نیازهای اطلاعاتی جوامع بشری هستند. دانشنامه ناشنویان (دانا) که توسط مؤسسه فرهنگی هنری فرجام جام جم در یک دوره سه جلدی و در ۱۴۱۹ صفحه تهیه و تدوین شده، از جمله اولین آثار مرجع در رابطه با ناشنویان در کشور است. تهیه این دانشنامه گامی ارزشمند در معرفی و شناساندن توانایی‌های ناشنویان به عموم جامعه، و نیز تشویق و ترغیب ناشنویان به فعالیت هر چه بیشتر در عرصه‌های مختلف علمی و فرهنگی است، که تلاش تهیه‌کنندگان آن سزاوار تقدیر است.

گروه کثیری از ناشنویان کشور در زمینه‌های مختلف فعالیت می‌کنند، که معرفی فعالیت‌ها و دستاوردهای آنان بسیار حائز اهمیت است. این دانشنامه در حقیقت با هدف پوشش دادن مسائل مربوط به ناشنویان ایران و جهان اسلام شکل گرفته، اما همان‌گونه که ناشر در مقدمه کتاب نیز اشاره کرده، به علل مختلف از جمله مشکلات مربوط به تهیه اطلاعات و منابع، در این امر کمتر موفق بوده است. بنابراین، بیشتر مطالبی که این دانشنامه پوشش می‌دهد مربوط به ناشنویان جهان غرب خصوصاً کشورهای پیشرفته است.

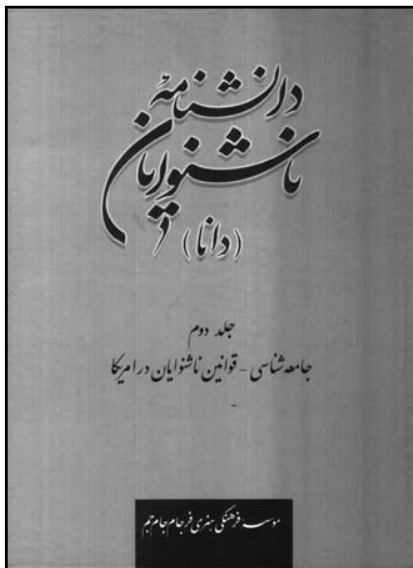
مقالات این دانشنامه را می‌توان به دو گروه کلی تقسیم کرد: مقالات تألیفی و

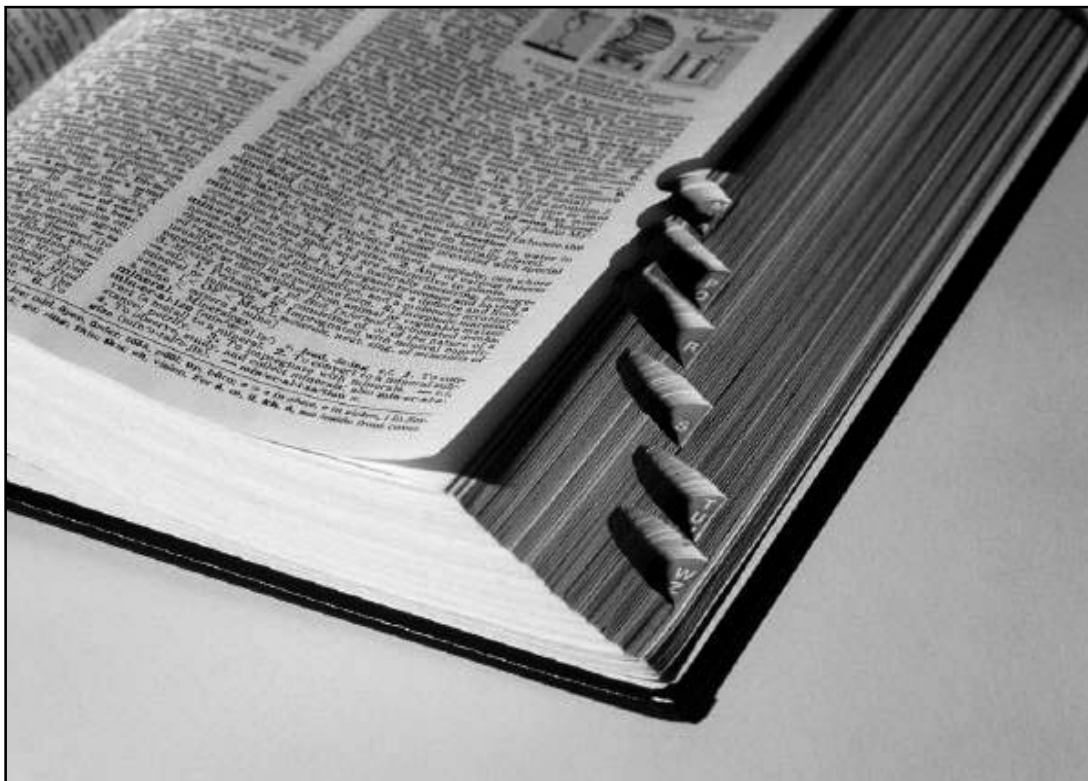
مقالات ترجمه‌ای. مقالات ترجمه‌ای حجم بیشتری از دانشنامه را به خود اختصاص داده، و البته در برخی مدخل‌ها مثل «تأمین اجتماعی» و یا «مدخل سازمان تأمین اجتماعی»، جای خالی اطلاعات تألیفی مربوط به ایران کاملاً آشکار است. مدخل «تأمین اجتماعی» به ارائه اطلاعاتی از وضعیت تأمین اجتماعی در ایالات متحده پرداخته است؛ در صورتی که برای دانشنامه‌ای که سعی در انعکاس وضعیت ناشنویان ایران و جهان اسلام را داشته است، ارائه اطلاعاتی حداقل در رابطه با تأمین اجتماعی ایران مورد انتظار است!

نکته قابل توجه و تقدیر در رابطه با مقالات این دانشنامه، یکی استفاده از مؤلفین و مترجمین ناشنوا در کنار متخصصین شناخت، کوتاه و موجز بودن بیشتر مقالات نیز از جمله نکات مثبت این دانشنامه است که باعث می‌شود خواننده اشتیاق بیشتری به مطالعه مقالات داشته باشد.

مدخل‌های دانشنامه دانا هفت حوزه را در رابطه با ناشنویان پوشش می‌دهد: شخصیت‌ها؛ رویدادهای تاریخی و رخدادهای علمی؛ اماکن و مؤسسات پژوهشی، آموزشی و خدماتی؛ سازمان‌ها و جمعیت‌ها؛ آثار کاغذی و الکترونیکی؛ موضوعات علمی؛ پایگاه‌های شبکه جهانی.

گزینش مدخل‌ها بر پایه تقسیمات خرد صورت گرفته و به موضوعات بسیار کلی در این دانشنامه پرداخته

نشده است. تنظیم مدخل‌ها به صورت الفبایی جزء اشهر است، که توضیحات بیشتر مربوط به هر مدخل با ویرگول جدا شده و بعد از جزء اشهر آمده است.

یکی از مهم‌ترین شاخص‌های اعتبارسنجی منابع مرجع سرعت و سهولت بازیابی اطلاعات در این منابع است. دانشنامه دانا متأسفانه در این زمینه ضعف زیادی دارد و توجه کافی، به‌خصوص در انتخاب و تنظیم مدخل‌ها صورت نپذیرفته است، به نحوی که خواننده به سختی می‌تواند مدخل مورد نظر خود را بیابد.

از علل این امر می‌توان به یکدست نبودن شیوه انتخاب مدخل‌ها، نبود ارجاعات لازم و یکدست نبودن آوانویسی‌ها اشاره کرد.

– یکدست نبودن شیوه انتخاب مدخل‌ها: نمونه این امر را می‌توان در انتخاب نام کشورها هنگام بررسی وضعیت ناشنویان مشاهده کرد. برای مثال، مدخل‌های مربوط به ایران و افریقای جنوبی. مدخل افریقای جمهوری به صورت «جمهوری افریقای جنوبی» (ص ۵۲۴)، و جمهوری اسلامی ایران به صورت «ایران» انتخاب شده و در محل الفبایی خود قرار گرفته، و متأسفانه ارجاعات لازم نیز ارائه نشده است. در همین مدخل، معادل «جمهوری افریقای جنوبی» در پانویس به صورت «South Africa, Republic of» آورده شده است، که این نشان از دقت ناکافی در برگردان و تنظیم مدخل‌های مقالات ترجمه‌ای دارد.

– یکدست نبودن آوانویسی: عامل دیگری که بازیابی اطلاعات در این دانشنامه را با مشکل مواجه می‌کند، یکدست نبودن آوانویسی‌ها به ویژه اسامی اشخاص است. برای نمونه، در صفحه ۶۲۰ جلد دوم مدخلی برای معرفی شاعری با نام «دوبلای، جوآسیم» با پانویس Joachim du Bellay در نظر گرفته شده است. ذیل مدخل «شعر» مدخلی فرعی به نام «دوبلای، جوآسیم» آمده است، که اطلاعات مشابهی را با مدخل «دوبلای جوآسیم» ارائه می‌نماید و خواننده را دچار این ابهام می‌کند که آیا این دو یک نفر هستند، یا دو فرد متفاوت؟!

مناسبت‌تر بود برای مستند کردن نام‌ها از مستند مشاهیر کتابخانه ملی استفاده می‌شد، و یا حداقل روشی یکدست برای آن در نظر گرفته می‌شد. در فهرست مستند مشاهیر کتابخانه ملی «Joachim» یواخیم یا یواخیم در نظر گرفته شده است.

این دانشنامه فاقد هر گونه نمایه یا فهرست است، که مشکل بازیابی اطلاعات را دوچندان کرده است. پیشنهاد می‌شود در ویرایش‌های بعدی این کتاب، نمایه‌ها و فهرست‌های متفاوتی برای بازیابی سریع‌تر و دقیق‌تر اطلاعات تهیه گردد

- **نبود ارجاعات کافی:** در سرتاسر دانشنامه جای خالی ارجاعات «نگاه کنید» و «نیز نگاه کنید» مشاهده می‌شود. برای مثال، مدخل «تربیت ناشنوایی، کتابی در زمینه چگونگی افزودن بر توان شنوایی و تقویت حس شنوایی به زبان فارسی» را در نظر بگیرید. عنوان اصلی این کتاب «برنامه تربیت شنوایی» است، اما از «برنامه تربیت شنوایی» به این مدخل ارجاعی داده نشده است و یا از نویسنده اثر، سعید حسن‌زاده که تألیفاتی در زمینه ناشنوایان دارد نیز ارجاعی وجود ندارد؛ چرا که خواننده معمولاً یا از طریق عنوان کتاب و یا از طریق نویسنده به جست‌وجوی آن می‌پردازد، و یا ذیل مدخل «شعر» تعداد زیادی شاعر معرفی شده‌اند که برای بیشتر آنها در محل الفبایی خود ارجاعی وجود ندارد. از طرف دیگر، برای برخی شاعران، هم در محل الفبایی نام شاعر و هم در ذیل مدخل شعر توضیحاتی ارائه شده است، و این یکدست نبودن تنظیم دانشنامه را نشان می‌دهد.

- **فقدان نمایه:** این دانشنامه فاقد هر گونه نمایه یا فهرست است، که مشکل بازبایی اطلاعات را دو چندان کرده است. پیشنهاد می‌شود در ویرایش‌های بعدی این کتاب، نمایه‌ها و فهرست‌های متفاوتی برای بازبایی سریع‌تر و دقیق‌تر اطلاعات تهیه گردد.

- **نامشخص بودن قلم مدخل‌ها:** قلم انتخاب شده برای مشخص کردن مدخل‌ها نسبت به قلم متن، یکی دیگر از مشکلات بازبایی اطلاعات در این دانشنامه است؛ به طوری که تشخیص مدخل‌ها از متن برای خواننده را دشوار ساخته است.

یکدست نبودن را در نحوه استناددهی منابع نیز می‌توان مشاهده کرد؛

به طوری که در انتهای برخی مقالات فهرست منابع مورد استناد

به طور کامل و البته بدون پیروی از روشی یکدست ارائه شده

است، و در برخی دیگر از مقالات به خصوص

مقالات ترجمه‌ای از اختصاراتی برای ارجاع

استفاده شده است. اگرچه فهرست نشانه‌ها

و اختصارات در ابتدای هر مجلد ارائه شده؛

بهتر بود روش استناددهی یکدستی برای

تمام مقالات (مثلاً روش APA) در نظر گرفته

و در سرتاسر دانشنامه اعمال می‌شد.

دانشنامه ناشنوایان (دانا) در سه مجلد تهیه شده

است. جلد اول از مدخل آبل دیتا - تیلدن؛ جلد دوم

مدخل جامعه‌شناسی - قوانین ناشنوایان در آمریکا؛ و

جلد سوم مدخل کاتلین - یهود را پوشش می‌دهد. در

انتهای مجلد اول «زندگی‌نامه خودنوشت جبار باغچه‌بان»

و در جلد سوم «تاریخچه آموزش و پرورش ناشنوایان در

اصفهان: در گفت‌وگو با حسین گلپیدی» به عنوان ضمیمه آورده شده

است. در پایان هر مجلد، بخشی با عنوان ناشنوایان در آینه عکس و تصویر قرار داده شده که

تصاویر مرتبط با مقالات را ارائه می‌کند. یافتن ارتباط میان این تصاویر با مطالب متن کتاب بسیار مشکل

است؛ چرا که هیچ راهنما و نشانه‌ای برای برقراری ارتباط تصاویر با متن مقالات وجود ندارد. مناسب است

در چاپ‌های بعدی، این تصاویر یا در متن مقالات قرار داده شوند و یا اینکه راهنما و نشانه‌هایی برای

بازبایی و راهنمایی خواننده به متن مقالات مرتبط فراهم شود.

با وجود تمام نکاتی که مطرح شد، تهیه این دانشنامه رویداد مهمی در گشودن پنجره ارتباط ناشنوایان

با جامعه است. امید است در آینده نه چندان دور شاهد تکمیل شدن مدخل‌های این دانشنامه، خصوصاً در

رابطه با ناشنوایان ایران باشیم.

پی‌نوشت

1. f-mohammadi@nlai.ir

مدخل‌های دانشنامه دانا

هفت حوزه را در رابطه

با ناشنوایان پوشش

می‌دهد: شخصیت‌ها؛

رویدادهای تاریخی

و رخداد‌های علمی؛

اماکن و مؤسسات

پژوهشی، آموزشی و

خدماتی؛ سازمان‌ها و

جمعیت‌ها؛ آثار کاغذی و

الکترونیکی؛ موضوعات علمی؛

پایگاه‌های شبکه جهانی